

بسترسازی برای اصلاح نظام مالیاتی

عبدالله آذرستانی

عباس هشتی

مشخص شدن درآمد واقعی خودشان را برای دارایی فراهم کنند تا مالیات واقعی را پرداخت کنند که این کار قطعاً در شروع مشکل است، اما به مرور زمان عادی می‌شود.

برنامه‌های آموزش و فرهنگ‌سازی مالیاتی به‌رغم مخالفت‌های موجود، سازمان مالیاتی اقداماتی را برای بسترسازی اجرای این قانون فراهم کرده است، از جمله تهیه برنامه نرم‌افزاری و سخت‌افزاری (صندوق‌های دریافت پول) برای اصناف، تدوین دوره آموزشی مبنای نظر حسابداری قانون و دستورالعمل آن و توزیع فرم فاکتور است. فعالیت بازار سرمایه و کالا نیز مشمول اجرای این قانون است، البته شرکت‌های تولیدی و خدماتی که سهام آن‌ها در بورس پذیرفته شده اجرای این قانون را در دستور کار قرار داده‌اند، اما محدوده فعالیت معاملات (شرکت بورس، کارگزاری‌ها، صندوق‌ها) در اجرای این قانون تجربه کافی نداشته و سازمان مالیاتی پس از حضور در جلسات متعدد با دست‌اندرکاران بازار سرمایه و شناسایی محورهای معاملاتی، اقدام به برگزاری دوره آموزشی در کانون کارگزاری‌ها کرده است تا با این کار، کادر مالی شاغل در شرکت‌های کارگزاری بتوانند قانون مزبور را به راحتی اجرا کنند. جامعه حسابداران رسمی نیز با همکاری سازمان مالیاتی دوره‌های آموزشی این مالیات را برگزار کرده و جزوات درسی مربوط به حسابداری حساب‌های مرتبط با مالیات VAT را تدوین و چاپ نموده است.

برای اجرایی شدن این قانون طی ۳ ماه اخیر مخالفت‌های شدیدی ایراد شد. زیرا اقتصاد زیرزمینی همه جا نفوذ دارد. هیچ کس اعتراض نکرد که این مالیات موجب شفافیت اطلاعات و وصول مالیات صحیح از مردم می‌شود و موجبات رفع تبعیض مالیات را فراهم می‌کند. بلکه اعتراضات در محورهای تحمیل مالیات به مصرف‌کننده، اثر نامطلوب مالیات VAT بر تولید و عدم آموزش مردم مطرح شده است. دولت هم برای رفاه مردم، اصناف را برای دو ماه از اجرای قانون معاف نمود. ضمن این که در این دو ماه افراد شناسیه توقف قانون برای همه فعالان اقتصادی برای دو ماه را گفتند و سپس دو ماه را به یک سال تغییر دادند. برخی دولتمردان هم در مصاحبه‌ها به این بوق دمیدند. شایان ذکر است که اجرای قانون مالیات بر ارزش افزوده الزامی است و در اجرای قانون نمی‌توان تبعیض قائل شد پس عملاً توقف ۲ ماهه خلاف قانون است. حال بعد از دو ماه (که در آذر خاتمه یافت) هیچ اقدامی برای اجرای قانون نشد و عملاً اصناف کماکان معافند در حالی که دیگر فعالان اقتصادی به اجرای قانون احترام گذاشته‌اند و این مالیات را پرداخت کرده‌اند، اما در شرایطی که مجلس محترم تاکید بر اجرای قانون دارد این سؤال مطرح است که چرا بر دولت محترم اجرای قانون را تاکید نمی‌کند تا این قانون اجرا شود؟ برای مردم که خواستار رفع تبعیض مالیاتی هستند و دل به این اصلاحات اقتصادی بسته‌اند. مورد سؤال است که چرا چنین قانونی با تبعیض اجرا می‌شود؟

اجرا به دولت ابلاغ کردند که اجرای آن از اول مهر ۱۳۸۷ شروع شد.

زمینه‌های اجرایی شدن قانون مالیات بر ارزش افزوده در دو بخش از قبیل فراهم است که بخش اول شامل شناسایی مؤدی، شماره فعالیت و چگونگی گزارشگری است که از سال ۱۳۶۹ در قالب کد اقتصادی به اجرا درآمد و پس از سپری شدن ۱۲ سال از اجرای آن به عنوان ماده ۱۶۹ مکرر قانون مالیات مصوب ۱۳۸۰ قرار گرفت. بخش دوم نیز فرهنگ‌سازی بوده که طی ۴ سال اخیر انجام شد. تنها کاری که سازمان امور مالیاتی انجام نداد عبارت از، ارائه دستورالعمل، سیستم حسابداری و برقراری کلاس آموزشی برای ثبت و ضبط امور مالیات ارزش افزوده است که عمده امور این مالیات را مردم می‌پردازند. بدین ترتیب که به هنگام صدور فاکتور مبلغ مالیات (۳درصد) را در فاکتور درج کرده و به آن را از خریدار دریافت می‌کنند و در فاصله ۱۵ روز بعد از دوره سه ماهه، مبلغ مزبور را به حساب سازمان مالیاتی واریز می‌کنند. با توجه به این که عمده فعالان اقتصادی برای خرید کالا و خدمات قبلاً مالیات ۳درصد را پرداخت کرده‌اند، مابه‌التفاوت مالیاتی وصولی به هنگام صدور فاکتور و مالیات پرداختی قبلی را به حساب سازمان مالیاتی پرداخت خواهند کرد. انجام امور حسابداری مزبور برای واحد اقتصادی که دارای دفاتر قانونی هستند و نظام حسابداری در طرفه (دوبل) را استفاده می‌کنند، کاری بسیار ساده است. زیرا با اضافه کردن دو حساب برای مالیات VAT در حساب‌های دفتر کل، سوابق مالیات دریافتی و مالیات پرداختی را جداگانه نگهداری کنند و این واحدهای اقتصادی که به ارسال خلاصه عملیات برای کد اقتصادی آشنایی کامل دارند، (و همچنین گزارشگری کد اقتصادی و مالیات تجمیع) از این پس گزارش سه ماهه را در چارچوب فرم جدید تنظیم و ارسال می‌کنند.

البته انجام امور مالیات بر ارزش افزوده برای اصناف کار مشکلی است زیرا که اصناف حساب‌های مالی‌شان را همانند اشخاص حقوقی نگهداری نمی‌کنند و مالیات بر درآمد خود را مستند بر سود خالص فعالیت نپرداخته‌اند، بلکه به صورت توافقی با دولت مالیات مقطوع پرداخت کرده‌اند (که در سیستم‌های ناکارآمد مالیاتی مرسوم است) برای اصناف انجام این کار مشکل است، زیرا که باید برای فروش، فاکتور صادر کنند تا فرآیند اجرایی شدن مالیات ۳درصد فراهم شود. خریدارها هم بعضاً عادت به دریافت فاکتور ندارند. حال با اجرای این فرآیند اصناف باید فاکتور صادر کنند، در فاکتور مالیات ۳درصد را درج و آن را از مردم مطالبه کنند. در شرایطی که چانه زدن بر سر قیمت رایج است چگونه از مشتری این مالیات ۳درصد را بگیرند؟ ضمن این که با ارسال گزارش VAT، برای سازمان مالیاتی عملاً اطلاعات مالی در اختیار سازمان مالیاتی قرار می‌گیرد و زمینه شفاف شدن فعالیت اقتصادی هم فراهم می‌شود که قطعاً دوران پرداخت مالیات مقطوع خاتمه می‌یابد. بنابراین، اصناف محترم که سربازان خط مقدم جبهه اجرای مالیات بر ارزش افزوده هستند هم از مردم باید مالیات بگیرند و هم با دست خود زمینه

فرآیند صحیح و منطقی اخذ مالیات به طوری که به دور از هرگونه تبعیض باشد در کشورهای پیشرفته جهان، سال‌ها است که معمول شده است.

در این کشورها نظام اقتصادی صحیح و درست با مبنای اولیه انضباط مالی، شفافیت اطلاعاتی و قانون مالیات منطقی حکم فرما است. ضمن این که وجود قانون مالیات منطقی، خود پایه و اساس انضباط مالی است. اصولاً اتکای بودجه دولت‌ها به مالیات نشان‌دهنده وضعیت مناسب اقتصادی کشور است. در کشورهایی که بیش از ۸۰ درصد از بودجه دولت به مالیات اتکا دارد، زمینه فعالیت اقتصادی و کار برای مردم آن کشور فراهم است، مالیات حاصل از سوی کار مرتب پرداخت می‌شود، شفافیت اطلاعاتی در حوزه فعالیت اقتصادی وجود دارد و دولت هم وجوه مالیات را در مسیر رفاه، امنیت و آسایش کشور هزینه می‌کند. ضمن این که مردم هم که مصرف‌کننده خدمات دولتی هستند از این بابت رضایت خواهند داشت.

در کشورهای متکی به درآمد مالیاتی، مالیات ابتدا بر حسب درآمد افراد محاسبه می‌شود، اما به مرور زمان دولت‌ها دریافتند که صاحبان درآمد همواره سعی می‌کنند مالیات را جزو قیمت فروش از مصرف‌کننده نهایی دریافت کنند. لذا برای اصلاح این وضعیت، دولت‌ها منابع درآمد خود را به صورت «مالیات بر درآمد» و «مالیات بر خرج» وصول کردند که با این کار، مردم آگاه شدند.

اما در کشور ما به دلیل اتکای بیش از ۶۰ درصدی بودجه به نفت و وجود اقتصاد زیرزمینی، وضعیت اقتصادی نامناسبی حاکم است. به طوری که آثار منفی ناشی از این وضعیت در تورم، کاهش درآمد سرانه، کسری بودجه و افزایش سطح فقر به وضوح دیده می‌شود و دولت‌ها به ناچار برای حل این مشکلات، یارانه را در بودجه دولتی لحاظ کرده‌اند. اما آنچه که اخیراً دولت برای ساماندهی وضعیت نامناسب اقتصادی طراحی کرده طرح موسوم به «تحول اقتصادی» نام دارد که رکن اصلی و شاه‌بیت برنامه‌های دولت به حساب می‌آید که در راستای اجرای آن، تبعیض مالیاتی رفع خواهد شد و پایه‌های مالیاتی نیز شناسایی می‌شوند.

این فرآیند نیاز به سزای و کار مناسب دارد که از جمله آن، به‌کارگیری ابزارها و روش‌های مناسب برای شناسایی پایه‌های مالیاتی و منابع درآمد است (که البته در گذشته به دلیل وجود اقتصاد زیرزمینی، در سایه یا کتمان بوده است).

این روش صحیح «مالیات بر خرج» است که به صورت «مالیات بر فروش» یا «مالیات بر ارزش افزوده» به کار گرفته شده است. در فرآیند اصلاحات مالیاتی دو دهه اخیر، تنظیم قانون مالیات بر ارزش افزوده در دستور کار بوده است که ابتدا در سال ۱۳۳۸ در دستور کار وزارت امور اقتصادی و دارایی (سازمان مالیاتی) و مجلس قرار گرفت تا بالاخره مجلس هفتم و دولت نهم همت کردند و پس از ۱۸ سال به زحمات دولت‌ها و مجالس قبل جامعه عمل پوشانده و این قانون را در خرداد ۱۳۸۷ تصویب و برای